

DYDAKTYCZNA ŚCIEŻKA PRZYRODNICZA
„Jezioro Lubowidz, ostoja przyrody,
piękno morenowego krajobrazu”

Jan Duda

W ramach Projektu Sieciowego "Błękitna Kraina Maratonu Ekologicznego"
Produkt Turystyczny Nr 13

DYDAKTYCZNA ŚCIEŻKA PRZYRODNICZA

„Jezioro Lubowidz, ostoja przyrody,
piękno morenowego krajobrazu”

Uwarunkowania przyrodniczo- krajobrazowe

Jezioro Lubowidz, usytuowane w najbliższym sąsiedztwie wsi o tej samej nazwie, jest jedynym większym akwenem nie tylko w Gminie Nowa Wieś Lęborska, ale i w najbliższych okolicach Lęborka. Dlatego jest ono obiektem odwiedzanym chętnie przez liczne rzesze turystów, wędkarzy, amatorów żeglarstwa, kajakarstwa, nurkowania podwodnego, a latem, w dni słoneczne, setki osób korzystają z przygotowanych tutaj dla nich plaż i kąpielisk. Rozległe lustro wód i porośnięte lasem oraz wysokimi zadrzewieniami brzegi tego jeziora sprawiają, że każdy, kto tutaj dotarł, ma wrażenie przebywania w oazie pełnej wspaniałej przyrody, ciszy i spokoju.

Jezioro Lubowidz, zwane też Lubowidzkim ma powierzchnię 158,2 ha, przeciętną głębokość ok. 8 m i największą głębokość 15,6 m. Jego lustro znajduje się na wysokości 24,5 m n.p.m., a wahania tego lustra, w skali roku, nie przekraczają 0,5 m. Długość jeziora wynosi ok. 2,5 km, a przeciętna szerokość ok. 1 km. Powstało ono przed ponad 10 tysiącami lat z zagłębionej w gruncie, ogromnej bryły lodu, pozostawionej przez stopniały lodowiec. Jest to więc jezioro wytopiskowe i równocześnie przepływowe, gdyż zasila go wodami, wpływająca od strony południowej, rzeka Węgorza oraz kilka niewielkich cieków. Ta sama nieduża Węgorza wypływa na północno-wschodnim krańcu jeziora i odprowadza swe wody do nieodległej rzeki Łeby. Dodatkowo w wodę wzbogacają jezioro liczne źródła znajdujące się u podnóża wysokich wzgórz morenowych, które obniżają się tarasowo w kierunku jego południowych brzegów. Ponadto do jeziora dopływa woda, ciekami podziemnymi, ze wzgórz morenowych usytuowanych od jego strony północno-zachodniej.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej Polski opracowanej przez J. Kondrackiego jezioro Lubowidz położone jest w mezoregionie zwanym Pradolina Łeby¹, a północno-wschodni brzeg tego jeziora graniczy bezpośrednio z niewysokimi wzgórzami usytuowanymi już w mezoregionie Wysoczyzna Żarnowiecka. Oba te mezoregiony są zaliczane do makroregionu Pobrzeże Koszalińskie i podprovincji - Pobrzeża Południobałtyckie. Natomiast znacznie wyższe wzgórze morenowe, sąsiadujące z tym jeziorem na odcinku około 2 km, od strony południowo-wschodniej i wschodniej zaliczone zostały do mezoregionu Pojezierze Kaszubskie, w makroregionie Pojezierze Wschodniopomorskie i podprovincji Pojezierza Południobałtyckie. Tak więc w pobliżu brzegów prawej, północno-wschodniej, połowy jeziora Lubowidz przebiegają granice nie tylko pomiędzy trzema mezoregionami, lecz i dwoma podprovincjami.

¹ Dokładnie ten mezoregion nosi nazwę Pradolina Łeby-Redy

Pradolinę rzeki Łeby wyźłobiły płynące w kierunku zachodnim wody z topniejącego lodowca, gdy przed około 12 tysiącami lat nastąpiło znaczne ocieplenie się klimatu, a potężny lądolód pokrywający Bałtyk oraz Pomorze jeszcze uniemożliwiał odpływ tych wód w kierunku północnym.

Podobnie i sąsiadujące z jeziorem wzgórza morenowe „usypane” zostały z materiału jaki niósł topniejący lodowiec na „grzbiecie” oraz w swoim „wnętrzu”. Już w odległości ok. 400 m od jeziora teren osiąga wysokość 87,1 m n.p.m., a na południe od Dąbrówki Wielkiej nawet 107,8 m n.p.m., czyli lustro wody jeziora Lubowidzkiego usytuowane jest o ponad 83 m niżej. Na omawianym obszarze występuje, (wg wymienionego wcześniej J. Kondrackiego), *młodoglacjalny rodzaj krajobrazu naturalnego* i gatunku: *pagórkowaty pojezierny*.

W krajobrazach naturalnych, młodoglacjalnych, dominującą klasą roślinności są europejskie średnio żyzne i żyzne lasy liściaste zrzucające liście na zimę (*Quercus-Fagetea*), które są zaliczane do rzędu średnio żyznych i żyznych lasów liściastych zachodniej, środkowej oraz częściowo wschodniej Europy o naukowej nazwie - (*Fagetalia sylvaticae*²). W tym rzędzie geobotanicy wyróżniają na Pomorzu trzy związki zespołów leśnych: lasy łęgowe (*Alno-Ulmion*), grądy (*Carpinion betuli*) i buczyny (*Fagion sylvaticae*). W bliskim sąsiedztwie jeziora Lubowidz przetrwały, do naszych czasów, dobrze wykształcone i mało zmienione przez intensywną gospodarkę leśną fragmenty buczyn, grądów i lasów łęgowych.

Na naszej ścieżce przyrodniczej w pewnym oddaleniu od brzegów jeziora, zwłaszcza na wyniosłościach, gdzie przeważają tereny z uboższymi glebami piaszczystymi, występują lasy przekształcone przez gospodarkę leśną. Są to tzw. leśne zbiorowiska zastępcze, w których dominującym gatunkiem drzewa jest sosna zwyczajna - *Pinus sylvestris*, a miejscami świerk pospolity - *Picea abies*. Inne interesujące formacje roślinne, w tym wodne i łąkowe, zostaną wymienione i scharakteryzowane przy szczegółowym opisie trasy ścieżki.

Jak korzystać ze ścieżki?

Zarówno wytyczona i urządzona ścieżka edukacyjna jak i niniejszy folder mają być pomocne dla wszystkich chętnych, którzy zechcą zapoznać się z nadzwyczajnym dziedzictwem przyrodniczym, kulturowo-przyrodniczym i historycznym, jakie mamy w okolicach jeziora Lubowidzkiego.

Całkowita długość ścieżki dydaktycznej wynosi około 10 km. Jej trasę podzielono na 15 odcinków (14 przystanków), przy czym jej ostatni odcinek dochodzi do przystanku 1, czyli miejsca, gdzie się ona rozpoczyna. W czasie wędrowki na ścieżce trzeba jednak pokonać różnicę wysokości terenu wynoszącą około 80 m. Po całej ścieżce najlepiej poruszać się pieszo. Z roweru, lub samochodu, można korzystać jedynie pomiędzy przystankiem 1 i 2 oraz 6 do 10.

² Za polskimi nazwami zbiorowisk roślinnych, gatunków roślin, zwierząt i grzybów podano nazwy naukowe (łacińskie), ponieważ ich odpowiedniki w naszym ojczystym języku nie zawsze są jednoznaczne. Ponadto nazwy naukowe ułatwią zainteresowanym korzystanie z fachowej literatury (również obcojęzycznej), zwłaszcza studentom i uczniom szkół średnich.

Zamieszczona w folderze mapka może być przydatna do wędrowki pieszej, a także do jazdy rowerowej, czy samochodowej na wskazanych wyżej odcinkach ścieżki. Warto też zabrać ze sobą kieszonkowy, barwny, przewodnik do rozpoznawania zwierząt, grzybów oraz roślin. Takich przewodników jest wiele w naszych księgarniach i bibliotekach. Można też zaopatrzyć się w lornetkę. Starajmy się jednak nie zbacać ze ścieżki, aby nie uszczuplić, czy zniszczyć, żadnego z tych klejnotów rodzimej przyrody, które przetrwały tutaj, przez tysiąclecia, do naszych czasów. Po całej trasie ścieżki można poruszać się: wiosną, latem, jesienią i zimą, gdyż większość jej atrakcji tylko zmienia swój kolor w rytmicznie pór roku.

SZCZEGÓŁOWY OPIS TRASY ŚCIEŻKI

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne wsi Lubowidz oraz pomiędzy przystankiem 1 i 2.

Dydaktyczna ścieżka przyrodnicza rozpoczyna się na placu rekreacyjnym w Lubowidzu, na którym wyróżnia się stara, mocno już schorowana grusza - *Pyrus communis*,

o charakterze pomnika przyrody, którą nazwano „rajską gruszą”.

Stara grusza na placu rekreacyjnym w Lubowidzu

Warto przyjrzeć się jej malownicznemu pniu. Na wysokości 0,6 m od powierzchni gruntu wyraźnie widać miejsce szczepienia, które wykonano w wczesnej młodości tej gruszy. Powyżej i poniżej tego miejsca znajdują się piękne obrzęki, czyli tumorowate zgrubienia typowe dla bardzo starych drzew. Obwód gruszy mierzony na wysokości piersi dorosłego człowieka (1,3 m od powierzchni gruntu) wynosi 2,1 m.

Przed rozpoczęciem wędrowki po ścieżce, lub po jej ukończeniu, koniecznie trzeba zobaczyć zabytkowy lubowidzki kościół parafialny, jego otoczenie oraz znajdujące się w pobliżu zabudowania dawnej szkoły z mieszczącymi się tam obecnie: przedszkolem i świetlicą wiejską.

Z placu rekreacyjnego³ (od przystanku 1) idziemy drogami wiejskimi do jeziora Lubowidz⁴, usytuowanego w odległości kilkuset metrów, w kierunku północno-wschodnim. Po przejściu około 100 m, od ostatnich zabudowań wiejskich, z lewej strony drogi rosną okazałe wierzby kruche, a po przebyciu dalszych ok. 140 m dochodzimy w pobliże mokrej, podtorfionej łąki rozpoczynającej się tuż za ciekim wodnym i zadrzewieniem rosnącym po jego lewej stronie.

*Szpaler lip
drobnolistnych
przy kościele
to także drzewa
stuletnie*

*Stuletni kościół
Św. Jakuba
w Lubowidzu*

Przedszkole i świetlica

³ Od przystanku 1 do przystanku 3 nasza ścieżka biegnie po drogach i drózkach, które są własnością Gminy Nowa Wieś Lęborska, podobnie jak teren rekreacyjny pod lasem. Po obu stronach tego odcinka ścieżki będziemy przechodzić obok gruntów prywatnych zagospodarowanych miejscami jako pola orne czy łąki oraz miejscami jako obszary zalesione. Tereny leśne od przystanku 3 do przystanku 5 należą administracyjnie do nadleśnictwa Lębork. Lasy, przez które wędrujemy od przystanku 5 do przystanku 6 oraz od około 0,5 km za przystankiem 7 aż do przystanku 10, są administrowane przez nadleśnictwo Strzebielino.

⁴ Od przystanku 1 i placu rekreacyjnego aż do przystanku 14- go (Krywań) trasa niniejszej ścieżki przyrodniczej jest zgodna z przebiegiem, nowo wytyczonego, czerwonego szlaku PTTK. Jedynie przystanki 9 i 12 naszej ścieżki przyrodniczej, znajdują się w niewielkim oddaleniu od tego szlaku.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 2 i 3

Mokra, podtorfiona łąka, zwana też łąką storczykową, rozpoczyna się w odległości około 30 m od trasy ścieżki. Zajmuje ona teren, o długości około 150 m i przeciętnej szerokości około 40 m, który przylega do południowo-zachodniego brzegu jeziora Lubowidz. Łąka, która jest własnością miejscowego rolnika, wznosi się tylko nieznacznie ponad lustro wody jeziora, a w wilgotnych porach roku bywa zalewana okresowo jego dość żyznymi wodami. Panujące na niej specyficzne warunki wodno-glebowe sprawiają, że rośnie na niej cały szereg klejnotów roślinnych takich jak prawnie chronione w Polsce: kukulka (storczyk) szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, gnidosz błotny *Pedicularis palustris* i bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, a ponadto czermień błotna *Calla palustris*, siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre*, knieć błotna *Caltha palustris*, kuklik zwisty *Geum rivale*, kozłek bzowy *Valeriana sambucifolia*, rdest wężownik *Polygonum bistorta*, drżączka średnia *Briza media*, skrzyp bagienny *Equisetum fluviatile*, skrzyp błotny *Equisetum palustre*, wiązówka błotna *Filipendula ulmaria*, szelężnik mniejszy *Rhinanthus minor* i oczeret *Tabernemontana - Schoenoplectus tabernaemontani*. Ten ostatni gatunek oraz łączeń baldaszkowy *Butomus umbellatus* i kosaciec żółty *Iris pseudacorus* rosną w płytkiej wodzie, tuż przy brzegu jeziora.

Kukulka (storczyk) szerokolistna

Gnidosz błotny

Bobrek trójlistkowy z kwiatami ...

... z owocami

Czermień błotna

Siedmiopalecznik błotny

Knieć błotna

Kuklik zwisty

Rdest wężownik

Kozłek bżowy

Drżączka średnia jest też nazywana przez lud "Izami Najświętszej Marii Panny"

Skrzyp bagienny z pędami zarodnionośnymi

Skrzyp błotny z pędem zarodnionośnym

Wiązówka błotna

Szeleźnik mniejszy

Oczeret Tabernemontana

Łączeń baldaszkowy

Kosaciec żółty

Wartość przyrodnicza opisanej łąki jest nadzwyczajna i mogłaby być uznana za użytek ekologiczny. Współcześnie istnieją jednakże niekorzystne warunki dla jej zachowania. Są to: brak koszenia i zarastanie samorzutnie pojawiającymi się roślinami drzewiastymi oraz rozjeżdżanie jej quadami. Już obecnie duże fragmenty powierzchni przyjeziornej gruntu przyległego do tej łąki, nie koszone od kilkunastu lat, zarosły gęstwiną drzew i krzewów, a cenne przyrodniczo rośliny łąkowe, w tychże miejscach, prawie całkowicie już wymarły. Warto zapamiętać, że łąki w naszym klimacie nie mogą istnieć bez ich koszenia lub wypasania.

Zachowanie tej niezwykle cennej przyrodniczo łąki ma także istotne znaczenie ze względu na ochronę obecnego krajobrazu. Samorzutnie wyrosłe drzewa i krzewy, wskutek zaprzestania ekstensywnego użytkowania tej łąki, już po kilku latach przysłonią bowiem widok na taflę jeziora. Od strony wsi Lubowidz, i opisaney łąki, można jeszcze obecnie podziwiać piękno wzgórz morenowych, które są porośnięte lasem aż do brzegów jeziora Lubowidzkiego. Należy pilnie zadbać o to, aby nadzwyczajne bogactwo przyrodnicze, i równocześnie jeden z najpiękniejszych krajobrazów ziemi łęborskiej, nie zostały utracone przez samorzutny rozwój roślinności drzewiastej na poznanej przez nas unikatowej łące.

Podczas dalszej wędrówki po trasie ścieżki, w kierunku przystanku 3, przechodzimy przez teren zalesiony o znacznej wartości przyrodniczej. Jest to zbiorowisko niżowego łągu jesionowo-olszowego *Fraxino-Alnetum* ze związku *Alno-Ulmion*. W drzewostanie dominują tutaj olchy czarne *Alnus glutinosa*, a w krzewach wyróżnia się czeremcha zwyczajna *Padus avium* obficie kwitnąca wiosną, co obwieszcza nam wspaniałym zapachem śnieżnobiałych kwiatów.

Czeremcha zwyczajna

Przy drugim mostku na cieku wodnym, tuż przed niedużym, co najmniej 80-letnim budynkiem mieszkalnym, o ciekawej architekturze, rosną ponad 120-letnie dęby szypułkowe *Quercus robur* i nieco młodsze buki zwyczajne *Fagus sylvatica*. Wiosną, jeszcze przed rozwojem ulistnienia drzew, po obu stronach potoku rosną łąny zawilców gajowych *Anemone nemorosa*, zawilców żółtych *Anemone ranunculoides* ziarnopłonów (jaskrów) wiosennych *Ficaria verna*, a także piżmaczek wiosenny *Adoxa moschatellina* i inne gatunki roślin lasów łągowych i grądowych. Wymienione wyżej rośliny, zwane też geofitami wczesnowiosennymi, będziemy spotykać w czasie naszej dalszej, odbywanej w kwietniu, wędrówki do przystanku 3.

Buki i dęby przed zabytkowym domem

Zawilce żółte i gajowe

Ziarnopłon wiosenny

Piżmaczek wiosenny

Niektóre z olch czarnych, rosnących w pobliżu brzegu jeziora, mają nadzwyczaj pięknie uformowane pnie. Są one jakby dziełem sztuki wyrzeźbionym przez Naturę. W wielu miejscach pomiędzy taflą jeziora, częściowo otoczoną zanurzonymi w wodzie płatami turzyc, oczeretów, trzcin i pałki szerokolistnej, a trasą naszej ścieżki, rosną miejscami nieduże zarośla dwóch gatunków jeżyn: jeżyny popielicy *Rubus caesius* i jeżyny szorstkiej *Rubus hirtus*. Natomiast w zaroślach roślinności przybrzeżnej, zanurzonej częściowo w wodzie, para łabędzi zbudowała sobie pływające gniazdo.

Monstrualny pień olchy czarnej

Jeżyna popielica - owoce

Łabędzie: samiec pilnuje gniazda ze samicą

Łabędź samiec

Na niewielkiej łące, tuż przed terenem rekreacyjnym (z przystankiem 3) rośnie inny, kwitnący wiosną klejnocik roślinny: śniedek baldaszkowaty *Ornithogalum umbellatum*, roślina prawnie chroniona w Polsce. Oprócz śniedka baldaszkowatego tutaj można zobaczyć i inne ciekawe rośliny łąkowe. Z niektórymi z nich można było już zapoznać się na mokrej, podtorfionej łące. Dochodzimy niebawem do rozległego, płaskiego terenu częściowo przeznaczonego do celów rekreacyjnych i w pobliżu przystanku 3, znajdującego się na granicy lasu, który porasta wzgórze morenowe. Od tego miejsca, aż do przystanku 5, będziemy wędrować przez lasy będące własnością Skarbu Państwa, w których gospodarują leśnicy z nadleśnictwa Lębork.

Śniedek baldaszkowy

Przywrotnik pasterski i inne rośliny łąkowe

Zachód słońca na J.Lubowidzkim

Jezioro Lubowidz - plaża

Tuż przed przystankiem 3 warto zboczyć nieco na prawo od trasy ścieżki, gdyż na północ od plaży oraz urządzeń znajdujących się na terenie rekreacyjnym pod lasem, zobaczyć można nadzwyczaj piękne, i ciekawe przyrodniczo, fragmenty dojrzałych lasów pomorskich. Szczególnie bogaty w kwitnące wczesną wiosną rośliny, jest łąg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*. Najpiękniejsze płaty tego łągu znajdują się pomiędzy brzegiem jeziora, a dolną krawędzią wzgórza morenowego. Już w odległości kilkadziesiąt metrów od brzegu jeziora teren nieco się podnosi i łąg jesionowo-olszowy przechodzi w grąd subatlantycki *Stellario-Carpinetum*. W łągu jesionowo-olszowym drzewostan budują ponad 70-letnie olchy i mniej liczne jesiony, natomiast w grądzie subatlantyckim rosną ponad 110-letnie dęby i buki, z domieszką również ponad stuletnich sosen zwyczajnych *Pinus sylvestris*, a w drugim piętrze lasu jest dużo grabów *Carpinus betulus*.

Ponadto, pomiędzy lasem łągowym a łągowym, zobaczyć możemy źródłisko z kilkoma stróżkami wody wypływającymi spod ziemi. Tutaj możemy poznać nowe rośliny runa leśnego. Są to m.in.: łuskiewnik różowy *Lathraea squamaria*, żankiel zwyczajny *Sanicula europaea*, bniec czerwony *Melandrium rubrum* i zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*.

Łuskiewnik różowy

Żankiel zwyczajny

Bniec czerwony

Zerwa kłosowa

Na terenie nieco wyżej usytuowanym niż zbiorowisko łągu subatlantyckiego, czyli na wznoszącej się skarpie wzgórza, rośnie drzewostan z dominacją 110 letnich buków z domieszką równie starych dębów i sosen. Ma on wszystkie cechy żyznej buczyny niżowej *Galio odorati - Fagetum*, w której zwykle prawie nie ma starszych grabów, sporo jest natomiast podrostu bukowego, a gleba nie jest w ciągu całego roku tak wilgotna jak w łądze.

Przytulia wonna

W runie tej buczyny występuje przytulia wonna - *Galium odoratum* przez ludność wiejską zwana też marzanką. Zarówno łąg jesionowo-olszowy jak i grąd subatlantycki oraz żyzną buczynę warto odwiedzić w każdej porze roku. Jednakże wiosną, nim drzewa tworzące górne piętro leśne wytworzą nowe ulistnienie, w pełnym oświetleniu słonecznym rozwijają się i kwitną różnobarwne rośliny runa leśnego. Późnym latem natomiast w bogatym świecie grzybów wyróżnia się tutaj lejkowiec dęty *Craterellus cornucopioides*, którego prawie czarne owocniki mają nadzwyczajne walory smakowe i zapachowe. Późną jesienią na pniach niektórych ponad 120-letnich buków wyrastają bardzo smakowite boczniaki ostrogowate *Pleurotus ostreatus*.

Lejkowiec dęty

Boczniak ostrogowaty

Po ewentualnym zwiedzeniu opisanego wyżej fragmentu lasu wracamy na brzeg jeziora z terenem rekreacyjnym, w pobliże przystanku 3. Tutaj w różnych porach roku, a zwłaszcza wiosną, gdy nie ma jeszcze plażowiczów i osób zażywających kąpeli, można obserwować ptaki. Bardzo wczesnym rankiem poluje tutaj często czapla siwa *Ardea cinerea*. Niekiedy możemy też zobaczyć pływającą parę traczy nurogęsi *Mergus merganser*. Zwykle w pierwszej dekadzie kwietnia łyski *Fulica atra* budują swoje pływające gniazdo z suchych resztek zeszłorocznej roślinności wystającej znad wody, a w drugiej połowie maja młode, zaledwie trzytygodniowe łyski, potrafią już nurkować i pod wodą zdobywać pokarm. Latem zobaczyć można też młodego, wylęgłego wiosną łabędzia niemego *Cygnus olor*.

Czapla siwa

Łyska z trzytygodniowymi młodymi

Łyska na pływającym gnieździe

Młody łabędź

■ Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 3 i 4

Odtąd (od przystanku 3) ścieżka biegnie na wschód oraz pnie się gwałtownie pod górę przez obszary leśne porastające zachodnie zbocze moreny. W dolnej części tego zbocza rosną ponad 110-letnie buki, dęby i sosny, zaś w runie widzimy dwie piękne rośliny będące w Polsce pod ochroną. Są to: paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare* i konwalia majowa *Convallaria majalis*. Po przejściu kilkudziesięciu metrów natrafiamy na runo leśne ubogie w gatunki, gdzie dominuje borówka czarna *Vaccinium myrtillus*. Gleby są tutaj piaszczyste i kwaśne, a siedlisko ma wiele cech acidofilnej (=kwaśnej) buczyny niżowej *Luzulo pilosae-Fagetum*.

⁵Od przystanku 3, aż do przystanku 5, będziemy wędrować przez lasy administrowane przez Nadleśnictwo Lębork.

Zachodnie zbocze moreny

Paprotka zwyczajna

Konwalia majowa - kwiatostan

Konwalia majowa-owoce

Borówka czarna - kwiat

Borówka czarna - owoce

W miarę wznoszenia się terenu, w towarzyszącym nam lesie ubywa drzew liściastych, a coraz więcej jest sosen zwyczajnych. Miejscami widzimy siódmaczka leśnego *Trientalis europaea*, okazałą paproć orlicę pospolitą *Pteridium aquilinum* i trawę - śmiałka pogiętego *Deschampsia flexuosa*, a w mijanych drzewostanach dominuje sosna zwyczajna.

Siódmaczek leśny

Paproć orlica pospolita

Łan śmiałka pogiętego

Powietrze jest tutaj czyste i wypełnione zapachem żywicy, skutecznie „oczyszczającym” nasze drogi oddechowe z chorobotwórczych bakterii. Sprzyja temu wysiłek spacerowicza przy podchodzeniu pod górę, który powoduje zwiększone zapotrzebowanie na tlen i jego zaspokajanie przez pogłębiony oddech. W okresie jesienno - zimowym, gdy drzewa są bezlistne, warto zatrzymać się dla wyrównania oddechu i popatrzeć wstecz na źródliska, usytuowane w dole nieco na prawo, oraz na taflę jeziora. Po niedługim czasie dochodzimy do przystanku 4.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 4 i 5

Znajdujemy się na płaszczyźnie wzgórza morenowego, tuż przy drodze biegnącej równoległe do grzbietu stoku. W otaczającym nas drzewostanie rosną starsze sosny zwyczajne i nieco młodsze dęby oraz buki. Tylko miejscami w podroście, pochodzącym z samosiewu, widzimy pojedyncze świerki, z których nie wyrosną duże drzewa. Są one zakorzenione w piaszczystym podłożu i zapewne uschną w najbliższych latach, gdy przez kilka tygodni nie będzie padał deszcz. Z tego samego powodu nie widać już w otaczających drzewostanach dorosłych świerków, zginęły one w ostatnich dwóch dziesięcioleciach, a z ich nasion wyrosło nieliczne i rachityczne potomstwo. Podczas wędrówki po ścieżce w okresie wegetacji obserwujemy te same gatunki roślin, które widzieliśmy przed dojściem do przystanku 4. Latem i jesienią licznie spotykamy w otaczających drzewostanach doskonałe grzyby jadalne, m.in. borowiki *Boletus pinicola* i podgrzybki *Xerocomus badius* oraz czubajkę czerwieniejącą *Macrolepiota rhacodes*.

Borowik z żółędziem

Podgrzybki brunatne

Czubajka czerwieniejąca

W pobliżu przystanku 5 widzimy dość głębokie zagłębienie, którego skarpy porośnięte są wilgociolubnymi paprociami, a w obniżeniu i na jego skraju rosną kilkudziesięcioletnie buki i dęby.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 5 i 6

Przystanek 5 znajduje się na granicy powiatu i lasów należących administracyjnie do dwóch sąsiednich nadleśnictw. Rośnie tutaj niewysoki dąb bezszypułkowy *Quercus petraea*, a obok niego znajduje się kamień graniczny z numeracją oddziałów leśnych.

*Dąb bezszypułkowy ma żołędzie bez szypulek
a liście mają dość długie ogonki*

Kamień graniczny

Liczby 139 i 148, umieszczone na kamieniu od kierunków północnych, dotyczą oddziałów leśnych należących do nadleśnictwa Strzebielino. W pobliżu kamienia granicznego znajduje się kopiec gniazdowy mrówki rudnicy *Formica rufa*. Tutaj przekraczamy granicę pomiędzy dwoma powiatami i równocześnie dwoma nadleśnictwami. Opuszczamy tereny nadleśnictwa Lębork i powiatu lęborskiego, a wchodzimy w lasy nadleśnictwa Strzebielino, leżące już w powiecie wejherowskim.

Po przejściu ok. 200 m dochodzimy do skrzyżowania dróg, przy którym oprócz sosen widzimy sporo dębów i buków, zwłaszcza w głębokim jarze z duktem leśnym biegnącym w kierunku zachodnim. Tuż przy skrzyżowaniu dróg, pod wysokimi sosnami znajduje się kolejne mrowisko „leśnych sanitariuszek” - mrówek rudnic. Tutaj zobaczyć także można krzewy jałowca pospolitego *Juniperus communis*, rośliny drzewiastej silnie związanej z piaszczystymi glebami i drzewostanami sosnowymi, które będą nam towarzyszyć aż do przystanku 6. Na obrzeżach drogi, po której wędrujemy (w kierunku wschodnim), rosną też brzozy i osiki. Tutaj od czerwca do jesieni, po większych deszczach, pod osikami wyrastają duże i piękne owocniki koźlarza czerwonego *Leccinum aurantiacum*.

Brzozy i osiki na obrzeżach drogi

Koźlarz czerwony

Piaszczyste gleby morenowe są zwykle ubogie w składniki pokarmowe i mało przydatne do wzrostu oraz rozwoju drzew liściastych, stąd więcej ich rośnie przy tutejszych drogach leśnych. Natomiast w wędrowce stale towarzyszy nam zapach żywicy, tak charakterystyczny dla drzew iglastych, zwłaszcza sosen, które tutaj nie muszą konkurować o przestrzeń życiową z innymi gatunkami drzew. Wiosną zakwita w tutejszym runie leśnym roślina o liściach przypominających czterolistną koniczynkę. Jest to szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*.

Szczawik zajęczy

Po obu stronach naszej trasy, aż do przystanku 6, rosną typowe kilkudziesięcioletnie drzewostany ukształtowane „ręką ludzką” i tworzą tzw. leśne zbiorowiska zastępcze. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest w nich sosna zwyczajna, a w wielu miejscach rosną w nich smakowite jagody borówki czernicy (fot.str.15). O każdej porze roku, również zimą, można tutaj usłyszeć i zobaczyć niewielką sikorę sosnowką *Parus montanus*.

Po przejściu drogą leśną około jednego kilometra dochodzimy do przystanku 6, który znajduje się na granicy lasu i łąki z roślinnością psamofityczną. Na skraju lasu, na poboczu drogi, latem zakwita ciekawa roślina wieczornik damski *Hesperis matronalis*. Pochodzi z południa Europy i jako cenne, lecznicze zioło dla kobiet (stąd drugi człon polskiej nazwy) uprawiano ją, przez wiele wieków, w ogródkach przyklasztornych. Kwiaty wieczornika damskiego pachną wyjątkowo przyjemnie oraz intensywnie, lecz tylko w godzinach wieczornych i nocnych, co też zawarto w jego polskiej nazwie.

W zimowej scenerii

Sikora sosnówka

Wieczornik damski

■ Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 6 i 7

Przystanek 6 znajduje się na skraju lasu oraz rozległej i barwnej łąki z roślinnością psamofityczną, którą możemy też nazwać roślinnością murawy napiaskowej. Stoimy przed rozległą polaną śródleśną, która była wykorzystywana jako pole uprawne, lecz jej piaszczysta gleba, klasy VI, po latach uprawy, wyjałowiała się i stała się nieprzydatna jako grunt orny.

Popatrzmy na obszar po lewej stronie drogi. Ten nie uprawiany i nie koszony teren, już po kilku latach, samorzutnie pokrył się młodymi sosnami, brzozaami i osikami, czyli zalesił się bez pomocy człowieka.

Przed polaną Dąbrówka Wielka

Nasiona roślin drzewiastych przyniósł tutaj wiatr z pobliskiego, dorosłego, lasu. Pozostawienie tego gruntu, wcześniej zagospodarowanego rolniczo, wyłącznie siłom natury i zaniechanie jakiegokolwiek ingerencji człowieka, przez kilka sezonów wegetacyjnych, było przyczyną zamiany pola uprawnego w zagajnik, który w miarę upływu lat stanie się wysokopiennym lasem. Jesteśmy więc świadkami dużych i szybkich przemian: zmieniają się zarówno szata roślinna jak i walory krajobrazowe tego terenu. Współcześni przyrodniczy (ekolodzy) są przekonani, że takie zmiany nie zawsze są pożądane. W tym przypadku prowadzą one do zubożenia światażywionego związanego z polami uprawnymi oraz utraty ich wartości krajobrazowych. Przecież lasów w najbliższej okolicy mamy setki hektarów, a tak rozległa i przepiękna krajobrazowo polana śródlęśna była tylko jedna! Obecnie jest już o połowę pomniejszona.

Przyjrzyjmy się teraz drugiej, czyli prawej części naszej polany.

Uboga łąka ze dzwonkiem rozpieczętym

Nie przekształca się ona w las, choć siły natury stale do tego dążą. Otóż po zaprzestaniu orki oglądany przez nas teren użytkowano dalej rolniczo jako łąkę i pastwisko. Początkowo jego roślinność była dość uboga, lecz w miarę upływu lat stawała się bogatsza. W naszym klimacie na każdej łące, czy pastwisku, koszenie, a także wypasanie zwierząt, skutecznie likwiduje siewki drzew oraz krzewów

i sprzyja procesowi zasiedlania terenu, pozbawionego początkowo bogatszej szaty roślinnej, przez rośliny wybitnie światłolubne. Do takich należą prawie wszystkie rośliny pól, łąk i terenów nie zalesionych.

One to samorzutnie potrafią „kolonizować” grunt, który przestał być polem ornym. Ich skład gatunkowy i ilościowy zależy od żyzności gleby, miejscowego klimatu, obfitości w gatunki bazy roślin z bliższego i niezbyt odległego sąsiedztwa, a także od czasu jaki upłynął od zaprzestania orki i od aktualnej intensywności wypasu czy koszenia roślin na paszę lub siano. Z tego łąkarsko-pastwiskowego zagospodarowania, obserwowanej przez nas części polany, wiele korzyści odniosła przyroda i człowiek, zwłaszcza turysta. Wydatnie wzrosła na niej bioróżnorodność, gdyż zasiedliły ją liczne gatunki roślin oraz zwierząt (np. ptaków i motyli), które nie mogą stale żyć i rozmnażać się ani w lesie ani na polu uprawnym. Gdy popatrzymy w miesiącu maju na wielobarwny, kwiecisty dywan, sięgający aż po zabudowania widocznej na horyzoncie Dąbrówki Wielkiej, to naocznie możemy przekonać się, że zamiana niezbyt przydatnego do intensywnej gospodarki rolniczej pola ornego na łąkę i pastwisko znacznie podniosła też walory estetyczne oraz krajobrazowe tego obszaru. Do najpiękniejszych roślin tej łąki należą: dzwonek rozpierzchły *Campanula patula*, lepnica zwisła *Silene nutans*, świerzbica polna *Knautia arvensis*.

Dzwonek rozpierzchły

Lepnica zwisła

Świerzbica polna

Od przystanku 6 idziemy w kierunku Dąbrówki Wielkiej odległej o kilkaset metrów. Spacer naszą ścieżką wzdłuż ukwieconej łąki, w majowy słoneczny dzień, pozostanie na długo w pamięci, nawet u osoby mało wrażliwej na piękno przyrody i krajobrazu. W Dąbrówce Wielkiej⁶ ulicą Lubowidzką dochodzimy do skrzyżowania i skręcamy na ulicę Spacerową.

⁶Od przystanku 6 do granicy lasów (około 0,5 km za przystankiem 7) wędrujemy przez tereny sołectwa Dąbrówka Wielka należącego do Gminy Łęczycze.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 7 i 8

Przystanek 7 znajduje się pod ogromnym dębem szypułkowym, pomnikiem przyrody ożywionej, figurującym w rejestrze wojewódzkiego konserwatora przyrody w Gdańsku, który pod względem grubości pnia⁷ i wysokości ustępuje dębowi Świętopelkowi z Maszewa koło Cewic, lecz z pewnością należy do najstarszych drzew rosnących na Pomorzu.

Rośnie on na bardzo ubogim, piaszczystym oraz suchym podłożu i dlatego przez całe kilkusetletnie życie rósł bardzo wolno. Ponadto na tym dębieniu widoczna jest ogromna, nie zagojona rana po uderzeniu pioruna, ciągnąca się od najwyższej gałęzi do podstawy tego drzewa. Dokładnie przed 50-ciu laty właściciel posesji, na której rośnie opisany dąb, posadził w swojej młodości młodego dębczaka w odległości kilkunastu metrów, na południe, od „jego dęba - ojca”. Korona dęba potomka jest stale dobrze oświetlona przez słońce, a mimo to drzewko rośnie bardzo wolno, z powodu słabej gleby.

Przed wyruszeniem na dalszą wędrowkę warto dobrze przyjrzeć się obu tym dębom. Osobom zainteresowanym zabytkowym budownictwem i sztuką można polecić zwiedzenie dworu z początków XX w. i galerii z pracami znanego plastyka Wiesława Markowskiego.

Dąb szypułkowy ma żołędzie na szypułkach

Pień dębu szypułkowego - pomnika przyrody

⁷Obwód jego pnia na wysokości 1,3 m od poziomu gruntu wynosi 4,5 m.

Bardzo ciekawy jest też park podworski z okazałym i bogatym w gatunki drzewostanem⁸. Następnie poboczem ul. Spacerowej idziemy w kierunku lasu (na północ), a po obu stronach szosy podziwiamy, rosnące w przerywanej alei dwustronnej, wiekowe lipy drobnolistne *Tilia cordata*, kasztanowce zwyczajne *Aesculus hippocastanum* i klony jawory *Acer pseudoplatanus*. Niestety kilka z tych drzew ma zbyt radykalnie przycięte korony. Po prawej stronie ul. Spacerowej, w ogrodzeniu, jest też uprawa orzechów laskowych.

Na granicy pól i lasu asfaltowa szosa i nasza ścieżka skracają na północny-zachód, a po obu jej stronach mamy głównie kilkudziesięcioletnie drzewostany sosnowe oraz świerkowe, z niewielką domieszką innych gatunków drzew. Są to typowe leśne zbiorowiska zastępcze. Późnym latem i wczesną jesienią na pniakach po wyciętych świerkach wyrastają licznie bardzo smaczne grzyby - opieńki miodowe *Armillariella mellea*. Po przebyciu około 1,5 km dochodzimy do przystanku 8.

Opieńka miodowa

⁸ W parku wyróżniają się jodła pospolita - *Abies alba* i jedlica (daglezja) zielona - *Pseudotsuga taxifolia* w wieku około 120 lat z pniami o obwodzie 2,70 m, a także jeszcze starsze dęby szypułkowe ze wspaniale wykształconymi, szerokimi koronami i buki zwyczajne odmiany czerwonołistnej oraz odmiany trójbarwnej. Ponadto rosną w tym parku: sosny wejmutki *Pinus strobus*, modrzewie europejskie - *Larix decidua*, leszczyny tureckie (l. drzewiaste) - *Corylus colurna* i nieprzeciętnych rozmiarów drzewo czeremchy amerykańskiej - *Padus serotina*.

⁹Od dębu pomnika przyrody i przystanku 7, usytuowanego, w Dąbrówce Wielkiej, aż do ostatniego przystanku we wsi Lubowidz, trasa naszej ścieżki przyrodniczej pokrywa się z przebiegiem zielonego szlaku rowerowego.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 8 i 9

Miejsce pamięci

Zatrzymujemy się przed tablicą informującą o miejscu pamięci, ustawioną w sąsiedztwie parkingu leśnego i betonowych fundamentów po barakach, w których przetrzymywano kobiety narodowości żydowskiej od stycznia do marca 1945 r. Były one wcześniej więźniarkami hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Stutthofie, a szczątki 40-tu, zmarłych z wycieńczenia i chorób, kobiet znajdują się na cmentarzu w Krępie Kaszubskiej. Po przejściu kilkudziesięciu metrów dochodzimy do bardzo malowniczego, wielopniowego, buka, rosnącego po lewej stronie drogi. Za tym drzewem, w dużym obniżeniu, znajduje się obszar źródliskowy. Wypływająca ze źródełek woda, strużkami, dopływa do jeziora Lubowidzkiego i nie zamarza nawet podczas największych mrozów. Stąd też w okresie jesienno-zimowym, pomiędzy bezlistnymi drzewami, prześwituje lustro jeziora Lubowidzkiego, lub też jego płaszczyzna pokryta śniegiem i lodem. Na przedwiosniu, zanim na drzewach pojawią się młode liście, można zejść z trasy ścieżki i dojść do nadjeziornego uroczyska leśnego i przystanku 9, lub też bezpośrednio udać się dalej szosą w kierunku przystanku 10.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne w sąsiedztwie przystanku 9

(uwaga: wędrowkę do przystanku 9 można odbyć tylko w odpowiednim obuwiu oraz przy bezdeszczowej pogodzie; lecz i wtedy należy liczyć się z przemoczeniem i zabłoceniem

Tuż za wielopniowym bukami przechodzimy przez las liściasty z dębami i bukami, w którym dużo jest grabów zwyczajnych *Carpinus betulus*, a bogate w gatunki roślin runo leśne wskazuje, że jesteśmy w subatlantyckim lesie gądownym *Stellario holostea-Carpinetum betuli*. Licznie zakwita tutaj wiosną gwiazdnica wielokwiatowa *Stellaria holostea*, a ponadto groszek skrzydłasty *Lathyrus montanus*, miodunka ćma *Pulmonaria obscura*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum* i wiele innych gatunków runa lasów liściastych.

Gwiazdnica wielkokwiatowa

Groszek wiosenny

Miodunka ćma

Sporo jest też krzewów leszczyny pospolitej (orzechów laskowych) *Corylus avellana*. Bliżej brzegu jeziora grunt jest wilgotniejszy i żyzniejszy, a roślinność runa oraz warstwy krzewiastej jeszcze bogatsza niż w lesie łąkowym. Jest to zbiorowisko leśne łągu jesionowo-olchowego *Fraxini-Alnetum*. Tutaj wczesną wiosną zakwita wawrzynek wilczelko *Daphne mezereum*, a nieco później, w maju, kwitnie czeremcha zwyczajna *Padus avium* (fot.str.9).

Gajowiec żółty

Wawrzynek wilczelko kwiaty ...

... i owoce

Oba te gatunki krzewów z daleka „obwieszczają” swoje kwitnienie, nadzwyczaj przyjemną wonią, zarówno owadom zapylającym ich kwiaty jak i turystom. Rosną też tutaj: kalina koralowa *Viburnum opulus*, kruszyna pospolita *Frangula alnus* i szakłak pospolity *Rhamnus catharticus* oraz trzmielina zwyczajna *Euonymus europaeus*, u której jesienią dojrzewają jaskrawo zabarwione owoce. W łągu jesionowo-olszowym wiosną zakwitają liczne, piękne zioła: jasnota plamista *Lamium maculatum*, ziarnopłon (jaskier) wiosenny *Ficaria verna* (fot.str.6),

Kalina koralowa z owocami...

... i kwitnąca

Trzmielina zwyczajna - owoce

Jasnota plamista

kuklik zwisły *Geum rivale*, piżmaczek wiosenny *Adoxa moschatellina*, złoć żółta *Gagea lutea*, psianka słodkogórz *Solanum dulcamara*, śledziennica skrętolistna (ś. naprzemianlistna) *Chrysosplenium alternifolium* (fot.str. 7), kosaciec żółty *Iris pseudacorus* i łany kozłka bżowego *Valeriana sambucifolia*, gwiazdnica gajowa *Stellaria nemorum*, bodziszek cuchnący *Geranium robertianum* i zawilec żółty *Anemone ranunculoides*.

Złocień żółty

Psianka słodkogórz

*Ziarnopłon (jaskier) wiosenny
i śledziennica skrętołistna*

Kuklik zwisły

Gwiazdnica gajowa

Bodziszek cuchnący

Krzewy porzeczki

Ogółem w tym łągu rośnie ponad 30 gatunków roślin zielnych. Ponadto miejscami widzimy zarośla porzeczki czarnej *Ribes nigrum* i porzeczki czerwonej (p. dzikiej) *Ribes spicatum*. Po zwiedzeniu lasu łągowego i grądowego wracamy do szosy, którą będzie nasza ścieżka przyrodnicza i wędrujemy do przystanku 10.

Dalsze atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 8 i 10

Jodła posiada białe paski na spodniej stronie igieł

Po prawej stronie szosy na mocno stromej skarpie rośnie, wysokopienny, około 100-letni las liściasty, w którym dominują buki i dęby. Natomiast po lewej stronie teren stopniowo obniża się aż po brzeg jeziora. Porośnięty on jest zbiorowiskami leśnymi opisanymi wyżej (przystanek 9). Również po lewej stronie szosy, w niewielkim oddaleniu od krawędzi drogi rosną pojedyncze, kilkunastoletnie jodły pospolite *Abies alba*. Warto

zapamiętać, że zarówno jodły jak i świerki to drzewa tutaj nierodzące. Oba te gatunki drzew, do pomorskich lasów, wprowadzili leśnicy.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 10, 11 i 12

Przystanek 10 znajduje się na skraju rozległej łąki usytuowanej w pobliżu mostku na Węgorzy, niosącej nadmiar wody z jeziora Lubowidzkiego do rzeki Łeby. W miesiącu czerwcu szczególnie pięknie wygląda łąka, którą na dwie części przedziela droga, po której wędrowaliśmy. Nie sposób wymienić wszystkich gatunków roślin rosnących na niej. Najwięcej mamy tutaj różnych gatunków traw. Jest to niewątpliwie łąka okresowo bardzo wilgotna, gdyż w wielu miejscach można na niej zobaczyć płyty z rdestem wężownikiem (fot.str. 7).

Wypływ Węgorzy z jeziora Lubowidz

Na pobliskiej łące zaciekawione sarny obserwują spacerowicza

Nadzwyczaj pięknie jest też wykształcona tutaj granica łąki i lasu. Tworzy ją bardzo gęste i wielogatunkowe zadrzewienie nad rzeczką Węgorzą. Bujnie rosną w nim czeremchy zwyczajne, które tutaj rozmnażają się przez klonowanie. Gdy ich długie, zwisające gałęzie sięgną gruntu, to ich końcówki ukorzeniają się i wyrastają z nich nowe drzewka! Wiele drzew i krzewów nad Węgorzą (a także poręcz mostu) są porośnięte „polską lianą”- chmielem zwyczajnym *Humulus lupulus* bez którego szyszkowatych owocostanów nie można uwarzyć dobrego piwa...

Łąka i zarośla nad Węgorzą

Chmiel zwyczajny szyszkowate owocostany

W odległości kilkudziesięciu metrów od mostku na Węgorzy trasa naszej ścieżki schodzi z szosy i skręca mocno w lewo. Dalej biegnie przez łąkę, drogą gruntową, w kierunku południowo-zachodnim. Dochodzimy do skraju lasu i miejsca wypływu Węgorzy z jeziora Lubowidzkiego gdzie w maju i czerwcu kwitnie też obficie bniec czerwony *Melandrium rubrum* (fot.str.12). Jest to nadzwyczaj malownicze miejsce. Nawet w najgorętszy lipcowy dzień jest tutaj zawsze wilgotno, panuje półmrok oraz przyjemny chłód.

Dalej nasza ścieżka przyrodnicza biegnie skrajem lasu w kierunku północno-zachodnim. Po przejściu kilkudziesięciu metrów dochodzimy do miejsca, gdzie „pani wiosna” pod koniec kwietnia przywdziewa misternie utkaną, białą, suknię przyozdobioną tysiącami zawilców gajowych *Anemone nemorosa*. Tuż za łąkami zawilców przekraczamy niewidoczną w terenie granicę powiatów: lęborskiego oraz wejherowskiego. Jest to równocześnie granica oddzielająca lasy nadleśnictwa Strzebielino, które opuszczamy, od lasów nadleśnictwa Lębork, do których wraca nasza ścieżka przyrodnicza¹⁰. Następnie piaszczystą drogą, biegnącą przez sosnowy las z podszytem grabu, dębu szypułkowego i czerwonego, jarzębiny, kruszyny oraz lipy, dochodzimy do zabudowań oraz bramy kąpieliska i plaży miejskiej (przystanek 12). Stąd w odległości nieco ponad 100 m, w kierunku północnym, znajduje się Zajazd Kaszubski (przystanek 11). Natomiast w pobliżu bramy kąpieliska podziwiamy, starą i piękną jabłoń, a po drugiej, prawej, stronie w żywopłocie kwitną różę pomarszczoną *Rosa rugosa* i tawuły wierzbolistne *Spiraea salicifolia*.

Łan zawilców gajowych

Jarząb pospolity - owoce

Zajazd Kaszubski w zimowej scenerii

Róża pomarszczona

Okazala jabłoń

¹⁰ Dalej, aż do przystanku 14, ponownie będziemy wędrować przez lasy, w których gospodaruje nadleśnictwo Lębork.

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 12 i 13

Dalej wędrujemy dróżką wzdłuż ogrodzenia kąpieliska oraz schodzimy w pobliże brzegu jeziora, przechodzimy przez dochodzący do samej wody drzewostan z przewagą olszy czarnej. Niebawem docieramy do ładnej polany z dziką plażą i nieco uszkodzonym pomostem (molem) spacerowym. Na skraju polany rosną malownicze sosny zwyczajne.

*Prześwit w trzcinach
ułatwiający wędkowanie*

Krajobrazowa sosna zwyczajna

Fiołek Rivina

Tuż za polaną tafla wody jeziora jest oddzielona od brzegu zwartym pasem roślinności wodnej, tylko miejscami poprzerwanym przez wędkarzy w celu dogodniejszego łowienia ryb. Podczas dalszej wędrowki, uroczą dróżką nadjeziorną, mijamy po prawej stronie wysoką, morenową, skarpę rzadko porośniętą brzożami. Na piaszczystej, ubogiej, glebie tej skarpy rośnie niewiele roślin zielnych, a jedną z ciekawszych jest pięknie kwitnący, późną wiosną, starzec wiosenny *Senecio vernalis*. Musi on na przełomie maja i czerwca zakwitnąć i jak najszybciej wysiać dojrzałe nasiona, zanim zmarnieje doszczętnie w mocnych promieniach letniego słońca i przy permanentnym niedostatku wilgoci w glebie¹¹. Pod olchami, rosnącymi na brzegu jeziora, spotykamy fiołek Rivina *Viola riviniana*, kościenicę wodną *Myosoton aquaticum* i rośliny widziane już wcześniej: chmiel i biec różowy. Tutaj też w miesiącu maju, w odległości kilku metrów od brzegu jeziora, można obserwować poprzez suche badyle trzcin dużą kolonię gniazd perkozów i łysek (fot.str.14).

¹¹ Starzec wiosenny jest rośliną roczną, która zimuje w postaci nasion, lub małych roślinek wyrosłych po jesiennych deszczach. Po kwitnieniu i zaowocowaniu (wysianiu nasion) starzec wiosenny ginie nawet, gdy ma dość wilgoci w glebie.

Te ptaki rozmieściły swoje pływające wysypki gniazdowe w otoczeniu dużego, także pływającego, gniazda łabędzia niemego. Widocznie towarzystwo tak dużego ptaka, jakim jest łabędź, chroni gniazdujące obok mniejsze ptaki przed atakami drapieżców!

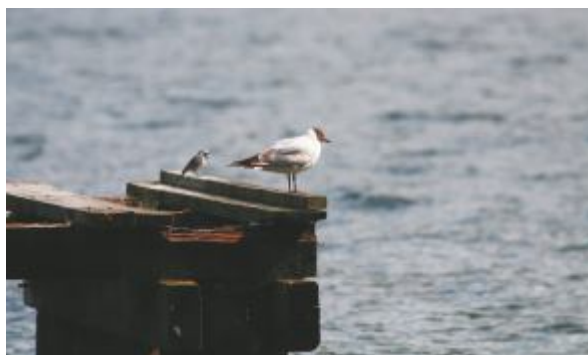
Nieco dalej znajduje się kolejna polana z polem biwakowym i dziką plażą. Na jej skraju wyróżniają się sosny zwyczajne z szerokimi koronami i niewielkie powierzchniowo zarośle łąkowe. Mamy tutaj możliwość podejścia do samego brzegu jeziora, po to aby móc obserwować ptactwo, a w okresie letnim także pływające żaglówki. Tutaj również, na resztkach dawnego pomostu, często siadają i spokojnie odpoczywają ptaki, gdyż jest to miejsce niedostępne dla drapieżników naziemnych (fot. mewa śmieszka i pliszka siwa). Na skraju tej polany widzimy też kilka świerków. Mamy tutaj ciekawy obiekt przyrodniczy, gdyż dwa z tych świerków stoją tak blisko siebie, że ich pnie zrosły się.

Kościenica wodna

Żaglówka na jeziorze Lubowidzkim

Mewa śmieszka i pliszka siwa

Niedaleko stąd znajduje się przystań wodna LOK-u¹², której płot uniemożliwia nam wędrówkę w pobliżu brzegu jeziora. Musimy iść wzdłuż płotu oraz wspinać się na zbocze zalesionej moreny. Przy płocie rosną duże krzewy bzu koralowego *Sambucus racemosa*. Po ominięciu zamkniętego ośrodka LOK schodzimy w dół i zbliżamy się do brzegu jeziora. Tutaj po prawej stronie naszej ścieżki, u podnóża niewysokiej skarpy morenowej, rosną kilkudziesięcioletnie brzozy. Na pniu jednej z nich widoczne są charakterystyczne, czarne, narośla grzybniowe, które są sterylną formą występowania czyru brzozy *Inonotus obliquus*¹³. W wielu krajach Europy Północnej owocniki tej huby, o nietypowym wyglądzie, wykorzystywane są jako dość skuteczny lek przeciw niektórym postaciom nowotworów u człowieka.

Kwiatostany bzu koralowego

Czyr brzozy

Dalej idziemy drogą gruntową biegnącą u podstawy moreny i prawie równoległe do brzegu jeziora, od którego oddzielają nas niewysokie zadrzewienia olchowe z licznymi prześwitami umożliwiającymi obserwację lustra wody jeziora i obecnego na nim ptactwa.

W drugiej połowie kwietnia można zaobserwować tutaj parę zakochanych perkozów dwuczubych *Podiceps cristatus*, a w zaroślach przybrzeżnych podglądnać, jak kaczka krzyżówka *Anas platyrhynchos* składa swoje pierwsze jajo. Oczywiście jest to, że w jej pobliżu czeka trzyletni, dorodny i silny kaczor, bo tylko takiego na ojca swoich dzieci wybiera „rozsądna” kaczka. Jednoroczny kaczor musi zostać kawalerem. Jeśli takiemu uda się przeżyć dwie zimy pomimo chłodu i niekiedy głodu, oraz nikt go nie upoluje, chociaż jego piękne ubarwienie łatwo wpada w oczy drapieżcom oraz myśliwym, to wtedy na pewno stanie się ulubieńcem kaczek i doczeka własnych dzieci!

Podczas dalszej wędrówki mamy, po prawej stronie, pokryte lasem wzniesienie moreny z jej najwyższym punktem usytuowanym prawie 18 m nad poziomem lustra wody jeziora Lubowidz, a nasza ścieżka przechodzi tutaj przez dużą łąkę luźnego, sypkiego, piasku, którą tylko gdzieś tam zasiedlają kępki ubogich traw:

¹² LOK to Liga Obrony Kraju

¹³ Od dawna są znane własności lecznicze tego grzyba w stosunku do niektórych postaci nowotworów u człowieka.

szczotlichy siwej *Corynephorus canescens* i kostrzewy owczej *Festuca ovina*. Tuż za łąką piaskową i płotem, lecz jeszcze przed lasem sosnowym, dróżką biegnącą w prawo, można dojść do Krywania i przystanku 14. Stąd też można bezpośrednio powędrować dalej drogą w kierunku wsi Lubowidz.

Perkoz dwuczuby

Kaczka krzyżówka tuż po zniesieniu jaja

Dorodny kaczor krzyżówki

Krywań

Atrakcje przyrodnicze i turystyczne pomiędzy przystankiem 14 i 1

Po ewentualnym zwiedzeniu staropolskiej karczmy Krywań, oraz ciekawie urządzonego terenu do niej przyległego, wracamy na naszą przyjeziorną ścieżkę i idziemy w kierunku południowo-zachodnim, w stronę wsi Lubowidz. Sosnowy las, widoczny po naszej prawej stronie, został posadzony przed 50-ciu laty na dawnej roli, która co najmniej przez kilkanaście lat, przed posadzeniem sosny, była już nieużytkiem. Świadczą o tym około 70-letnie brzozy-samosiejki rosnące w tym lesie. Na części jego powierzchni widoczne są uszkodzenia pożarowe.

Jesiennie "marzenie" ze trzinami

Ten niewielki obszarowo las, o powierzchni 1,19 ha, jest własnością Skarbu Państwa, a jego gospodarzem jest nadleśnictwo Lębork. Kolejne dwa niewielkie lasy, obok których będziemy jeszcze przechodzić nim dojdziemy do końca naszej ścieżki, to lasy prywatne.

Na końcowym odcinku naszej dydaktycznej ścieżki przyrodniczej niezwykle atrakcyjna krajobrazowo

i przyrodniczo jest jej lewa strona, zwłaszcza w drugiej połowie słonecznego dnia. Wtedy to szczególnie łatwo można obserwować na jeziorze, i podziwiać, pełne gracji oraz zwinności manewry żaglówek. Zaś na skraju tej części jeziora Lubowidzkiego spacerowicz może podziwiać bardzo piękną, interesującą oraz bogatą w gatunki, roślinność przybrzeżną i nawodną.

Miejscami brzeg jeziora porasta trzcina pospolita *Phragmites australis*, tworząca tutaj zwarte fitocenozy zespołu *Phragmitetum communis*, którego ta trzcina jest gatunkiem charakterystycznym.

W pasie trzciny i tuż na brzegu jeziora licznie występuje okazała paproć: zachylnik błotny *Thelypteris palustris*. W innych miejscach płytkie wody przybrzeżne, o głębokości do kilkudziesięciu centymetrów, porośnięte są pasem turzycy brzegowej *Carex riparia*, która jest gatunkiem charakterystycznym zespołu *Caricetum ripariae*. Na głębszej wodzie przybrzeżnej, za fitocenozą turzycy brzegowej, można obserwować zwarty szuwar utworzony przez oczeret jeziorny *Schoenoplectus lacustris*.

Turzycy brzegowa

Oczeret jeziorny

Ta silna i okazała roślina schodzi najgłębiej w wodę (do głębokości około 2 m) i porasta brzegi jezior mezo- oraz eutroficznycych i jest gatunkiem charakterystycznym zespołu *Scirpetum lacustris*.

W pływaczach przybrzeżnych tego jeziora spotkać można również niewielkie fitocenozy z ponikłem błotnym *Eleocharis palustris*, a gdzieś na niskim brzegu zobaczyć można skrzyp zimowy *Equisetum hyemale* i kaczeńce - knieć błotną *Caltha palustris* (fot.str.6) . Na płytszych wodach południowo-zachodniej części J. Lubowidzkiego, w odległości od brzegu sto kilkadziesiąt metrów i więcej, w dużych płatach rosną grzybienie białe *Nymphaea alba*, gatunek charakterystyczny zespołu *Nupharo-Nymphetum albae*. Duże, białe, kwiaty grzybienia - lilii wodnych, unoszące się tuż nad lustrem wody, są prawdziwą ozdobą jeziora w miesiącu czerwcu i w lipcu. Ich masowe występowanie w tym miejscu świadczy jednak o zaawansowanym procesie wypłynania i zarastania tej części jeziora.

Zimą, gdy tafla jeziora jest prawie całkowicie pokryta lodem, na tym odcinku ścieżki doskonale uwidocznione są miejsca wypływu wód od strony wzgórz morenowych, należących już do Pojezierza Kaszubskiego. W tych miejscach bowiem woda nie zamara nawet przy największych mrozach.

Na końcowym odcinku naszej ścieżki, wiodącym do przystanku 1 i placu rekreacyjnego z rajską gruszą, oddaliśmy się nieco od brzegów jeziora. Z pewnego oddalenia obserwujemy poznaną wcześniej mokrą, podtorfioną łąkę oraz porastające ją miejscami zadrzewienia i zakrzewienia. Po prawej stronie, tuż przed powrotem do wsi Lubowidz, na rosnących tu krzewach rokitnika zwyczajnego *Hippophaë rhamnoides* odpoczywa sroka *Pica pica*, a także widoczne jest też gniazdo bociana białego *Ciconia ciconia*, usytuowane na dużej lipie. Naszą wędrówkę, pełną niespodzianek przyrodniczych i krajobrazowych, kończymy na placu rekreacyjnym, czyli w miejscu jej rozpoczęcia.

Wypoczywająca para kaczek krzyżówek

Aromatyczny tatarak rośnie w pasie szuwarów nabrzeżnych jeziora

Grzybień biały

Gąsiorek wypatrujący ofiary

Sroka wypoczywająca na rokitniku

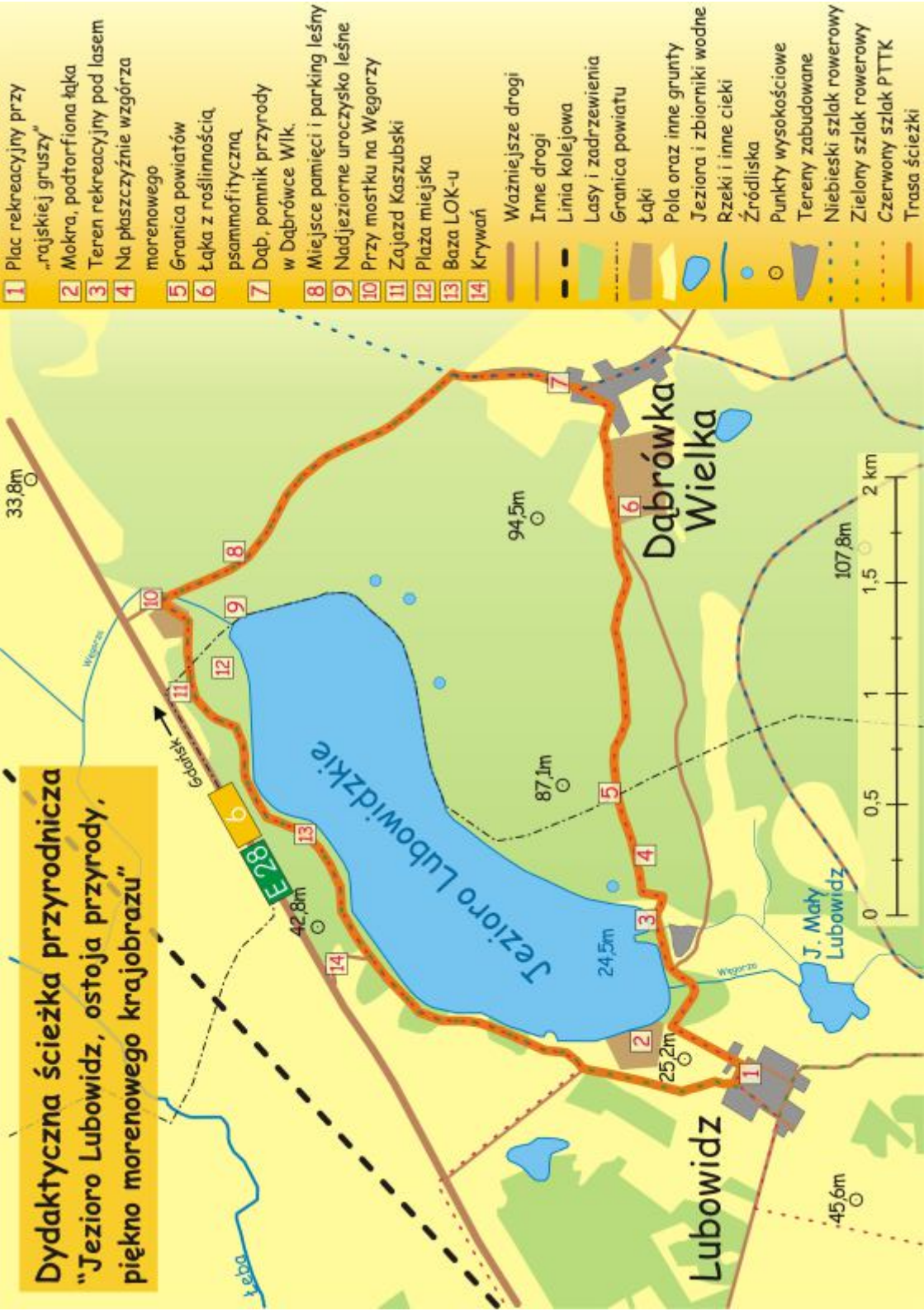
Dzięcioł pstry

Rusalka admirał pijąca wodę na drodze

Fotografie: J. i J. L. Duda
a ponadto pojedyncze: A.Ciba i M.Karetta
Propozycja nazwy, wytyczenia i opisanie ścieżki: Krzysztof Pruszek

**Dydaktyczna ścieżka przyrodnicza
"Jezioro Lubowidz, ostoja przyrody,
piękno morenowego krajobrazu"**

Współfinansowane ze środków
Samorządu Województwa Pomorskiego

Urząd Gminy Nowa Wieś Lęborska

Fundacja Ekologiczno Sportowa Imienia Tomasza Hopfera

Nadleśnictwo Lębork

Gminny Ośrodek Kultury w Nowej Wsi Lęborskiej

Urząd Miasta Lębork

Projekt Gryf
Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku
i Powiatowy Urząd Pracy w Lęborku

Starostwo Powiatowe w Lęborku
i Powiatowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

PTTK

www.inesdruk.pl

Drukarnia ines

LOT Ziemia Lęborska

" VIRIDIS"

Sołectwo Lubowidz